

TIL BILIMI HÁM ÁDEBIYATTANÍW

Til bilimi

INTERNET JURNALISTIKADA GIPERTEKSTTIŇ ULÍWMA TEORIYALÍQ KONCEPCIYASI

Q.Begniyazova – *filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori, docent*
Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti

Tayanch soʻzlar: Internet, jurnalistika, gipermatn, matn, giperhavola, fenomen, algoritim.

Ключевые слова: интернет, журналистика, гипертекст, текст, гиперссылка, явление, алгоритм.

Key words: Internet, journalism, hypertext, text, hyperlink, phenomenon, algorithm.

Giperteksttiń dóretiwshilik hám texnikalıq ontologiyasın úyreniw ushın eń dáslep onıń atama sıpatındaǵı xarakteristikasını qalıplestiriw lazım. Bunıń ushın gipertekst genezisi, tarawlar aralıq táriyipleri, anıqlamaları, bildirilgen ilimiy tezislerge toqtalıp ótiw tiyis. Bunnan tısqari, onı jurnalistlik kózqarastan izertlep, ulıwma teoriyalıq qaǵıydalar jaratıw áhmiyetli. Sebebi gipertekst zamanagóy internet jurnalistikasınıń bir bólegi bolıp, shıǵarma jazıw jolı, usılı, kompoziciyası, janrına tásir kólemi kúnnen-kúnge kúsheyip baratırǵan hádiysege aylanbaqta. Solay eken, onı jurnalistikaǵa akcent berip úyreniw búginniń aktual máselelerinen biri esaplanadı.

Gipertekst kompyuter ekranı hám basqa elektron qurallarda (telefon, planshet hám t.b.) sáwlelengen tekst. Ol elektron teksttiń kórinisine qaray óz aldına bir túri bolıp, [hypertext Markup Language](#) tilinde jaratıladı. Termin inglis tilinen alınǵan bolıp, prefix «hyper», grekshede «úper» «joqarıǵa, ústine, izine» [1] mánislerin anlatadı. Bul gipertekst quramındaǵı siltemelerdiń qoyılıw funkciyası menen tikkeley baylanısh. 1941-jıl Jorje Luis Borges óziniń «The Garden of Forking Paths» (Vilkalar jolınıń baǵı) atamasındaǵı qısqa shıǵarmasın jazıp baspadan shıǵardı. Usı material tariyxta giperteksttiń jaratılıwına túrtki bolǵan waqıya sıpatında eske alınadı. Sebebi onda avtor tekstler aralıq baylanıstı mákan hám zaman keńisliginde birlestiretuǵın kózge kórinbes jollar hám olardıń algoritimleri boyınsha maǵlıwmat bergen. Bunnan tásirlerip, Vannevar Bush 1945-jılı «As We may think» (Biz usınday oylawımız múmkin) maqalasın dóretti. Onda avtor «Memex» dep atalatuǵın futuristik protogipertekst haqqında jazdı. Ol kodlangan belgiler arqalı bir-birine baylanısw imkaniyatın beretuǵın «Memex» sistemasın túsindirip beredi. Biraq «Memex» algoritmindegi kemshilikler sebepli, onıń tariyxı uzaqqa sozılmaı. Solay bolsa da, bul ideya Teodor Nelson hám Duglasqa ilham baǵıshladı. 1965-jılı Teodor Nelson sızıqlar arqalı óz ara baylanıswshı tekstler boyınsha izertlew júrgizdi. Soń internet payda bolıwı hám ǵalabalasıwı menen, alımnıń kishi oylap tabıwı gipertekstke tiykar etip alındı.

Birinshi jeke kompyuterler ushın áhmiyetli gipertekst sisteması 1982-jılı Kent universitetinde P.J.Braun tárepinen islep shıǵılǵan. Onda eki tekst óz ara birigip, giperlik baylanıstı ornataǵan. Usı ámeliyat internet sistemasında giperteksttiń payda bolıwına óziniń úlken tásirin kórsetti. Nátiyjede tekstler aralıq baylanıs ornatiw imkaniyatı jaratıldı. Soń 1989-jıl Tim Berners Li maǵlıwmat almasıw quralı talabına juwap retinde jańa jetiliske kórinistegi «dúnya boylap» gipertekst joybarın usındı. Keyinirek ol onıń prototipin jarattı. Bir qarasta gipertekst kóbirek informatika yaki matematika, texnikalıq hádiysedeı túyiliwı múmkin, biraq jámiyettegi hár qanday texnikalıq ámeliyat tárizinde jaratılǵan oylap tabıwlar bara-bara dóretiwshilikti shólkemlestiriwshi predmetke aylanadı. Házirgi waqıtta gipertekst te bir waqtıń ózinde hám texnikalıq, hám dóretiwshilik hádiyse sıpatında bahalanadı. G.M.Makluen óziniń «Ǵalaba xabar qurallarınıń ózi – mazmun» [2] atamasındaǵı maqalasında elektron texnologiyalar jurnalistikanı azıqlandırıp, motivaciya beretuǵın waqıyalıq ekenligin aytıp ótken. Onıń pikirinshe, «Elektron baylanıs «zaman» hám «mákan» húkimdarlıǵın awdarıp, bara-bara mazmunǵa aylanıp baradı» [3]. Yaǵnıy usınday texnikalıq hádiyseler dóretiwshilik processtıń bir

kórinisi boladı. Anıǵıraq aytqanda, ol mazmunlıq birlikke transformaciyanaladı.

Jurnalistika iliminde eń dáslep kilerden bolıp 1993-jıl S. Bernhardt baspa tekstke qaraǵanda ekranǵa tiykarlangan tekstlerdiń ayırmashılıǵı, imkaniyatları hám mashqalaların tiykarlap berdi. Avtorıń ideyasına muwapıq gipertekst elektron tekstler quramına kirip, ol bir neshe mazmunlardı óz ara birlestiredi. Bunnan tısqari, 1991-jıl Bolter, 1995-jıl Joys, 1997-jıl Murray hám Fredinniń ilimiy koncepciyalarında da giperteksttiń xızmetin «jurnalistikanıń kerı piramidası» sıpatında bahalaw tezisi ushiraydı. 1992-jıl T.Berners Li «New York Times Book Review»diń gipertekstin iaratıwǵa eristi. Soń S.V.Petuxov óziniń «Гипертекст: творчества без границ» maqalasında «giperteksttiń eń abzallıǵı ol pikirlew hám kommunikaciya quralı, shegara bilmevtuǵın dóretiwshilik xızmetti qollap-quwatlawshı sıpatında paydalanıwǵa aızıqlı bolǵan perspektivalardı ashıw qábileti. Elektron informaciyalıq jámiyette kompvuter ádebiyat. jurnalistika ushın úshinshi ólshewdi – giperarttı usınadı» [4]. Avtorıń pikirinshe gipertekst sebepli jurnalistika, kórkem ádebiyat shegara bilmes dóretiwshilik imkanivatına ive boldı. Bul tikkelev giperteksttiń imkanivatları menen baylanısh. Demek, onı jurnalistikaǵa akcent berip úyreniw dáwiri jaqın tarıwxqa barıp taqaladı. Degen menen, giperteksttiń funkcionallıq xızmetin atqarıwshı eski kórinisi uzaq ııllarǵa barıp tutasadı. Ilimpazlar onıń tarıwxıy hádiyse ekenligi haqqındaǵı faktlerdi belgili bir shıǵarmada avtorıń basqaǵa silteme berip, ǵap arasında ózgelerdiń pikir yaki jazǵan maqalasınan úzindi keltiriw ámeliyatı menen dáliyllewe umtıladı. Sonıń ushın gipertekstti bir waqıtta hám eski, fenomenal waqıya dep bahalaw múmkin.

Gipertekst boyınsha Batista júdá kóp izlenisler alıp barılǵan. S.Ksanadu, T.Nelson, G.Lelia, S.Douglas, H.Mishael, D.Andries, J.Konklin, S.Sissoni, J.David, B.Belinda, A.Sosnin sıyaqlı ilimpazlar gipertekst hám gipertekstuallıq máseleleri, onıń atqaratuǵın wazıypaları, ózine tán qásiyetlerin izertlegen. I.R. Kuper onı kommunikaciya quralı sıpatında úyrenen bolsa, S.A.Stroykov kontekstlerde giperteksttiń qollanıw ózgesheliklerin kórip shıǵadı. Al A.V.Sosnin gipertekstti kórkem ádebiyatıń tiykarı sıpatında izertlese, T.A.Gornyakova lingvistikada gipertekst máselesine keńirek toqtap ótedi. A.V.Ulbert zamanagóy jurnalistikada gipertekst kórinisiniń abzallıqlarına arnalǵan maqalasında «gipertekst – bul tekst mákanınıń tábiyiy hádiyesi» [5],- dep jazdı. Bul arqalı hár qanday teksttiń belgili bir túrdegi múnásibetlerge basqa tekstler menen kiriw imkaniyatın anlatadı. Onıń kózqarası boyınsha, gipertekst eki óz ara baylanıshı tekst landshaftında vertikal tártipke salıwdıń ierarxiyalıq mánislerin jaqsılaw ushın paydalanıladı. Y.S.Kristevanıń «Baxtin, sóz, dialog hám roman» klassikalıq shıǵarmasında intertekstuallıq teoriyasına tiykarlangan gipertekst atamasın «fazalıq, vertikal» dárejede belgilengenligin kóriwimiz múmkin. Ol teksttegi hár qanday sóz túrli proekciyalarǵa iye degen eń áhmiyetli tezisti keltiredi. Ilimpazlar arasında keń qollanılatuǵın gipertekst haqqındaǵı ulıwmalıq teoriya – bul intertekstuallıqtı kompyuter texnologiyasınan paydalanǵan halda ámelge asırıw bolıp tabıladı. E.G.Sokolov gipertekstti «...tekstti estetikalıq hám informaciyalıq mazmun-mánisin abıraysızlandıratuǵın qanaatlandırarsız hádiyse sıpatında

kóredi” [6]. Biraq, bul pikir basqa ilimpazlar tárepinnen qolap-quwatlanbaǵan. M.Vizeldin ideyasına muwapıq “gipertekst ápiwayı teksttegi materiallastırılǵan konnotaciya” [7]. Onda avtor gipertekstti bir neshe tekstlerdin óz ara baylanısqa jámleńbesi sıpatında qaraydı.

Pikirimizshe, gipertekst ataması internet jurnalistikada jazıwdın ózine tán belgisine aylanıwı kerek. Sebebi, jurnalist onıń algoritmi arqalı maqala tayarlaydı, gipertekstuallıqtı ámelge asıradı. Öz-ózinen avtor gipertekstli material dóretiwde onıń imkanıyatlarınan paydalanadı. Demek, ol internette jazıwdın bir bólegine aylanadı.

Ol tómendegi internettin ózine tán ózgeshelikleri arqalı qalıpsken kóriniske iye boladı:

- multimedialıq;
- interaktivlik.

Bul kórinislerdin sáwleleniw kombinaciyası avtor xızmetinin ózgerisine alıp keledi. Jurnalist óz pikirın sáwlelendiriwdin kompoziciya, materialdin baslanıwı hám sońı (dástúriy kórinislerde) sıyaqlı dástúriy formalardı joǵaltadı hám avtorlıq húkimdarlıq ele de shártli tárizde boladı. Bunın esesine basqa da imkanıyatlardı iye boladı: *tekstler aralıq ótiw, tekstke joqarı sapadaǵı vizualizaciya, video hám animaciya, audionı kirgiziw*. Tekstlerdi “publish” hám tákirarlaw usıllarındaǵı ózine tán usı sıyaqlı ózgerisler nátiyjesinde avtor óziniń juwmaqlawshı kórinistegi óz shıǵarmasına iye boladı.

Gipertekst – bul semantikalıq tarmaq tendenciyaǵa vizual tárizde ámelge asırıw, sistema maǵlıwmatların usınıwdın eń qolaylı hám adekvat modellerinen biri. Nátiyjede tek ǵana tekst emes, al onıń kompoziciyalıq birlikleri hám fragmentleri arasındaǵı baylanısar támiyinlenedi. Usı kózqarastan gipertekst kórinisi xabarlardın obektivligin tekseriwde úlken áhmiyetke iye. Sebebi, ol zaman hám mákan keńisliginde óz ara birikken tekstler aralıq faktlerdi tekseriw imkanıyatın da usınadı. Demek, ol factcheking ushın shárayat jaratadı.

Giperteksttin eń ápiwayı táriypi sıpatında onıń siltemeler menen baylanıslı ózgesheligin de atap ótiw kerek. Quramında gipersiltemeler bar bolıp, tiykarǵı tekstti basqa mánzil, waqıt keńisliktegi maǵlıwmatlar menen baylanıstırıwshı ámeliyat ta gipertekst dep ataladı. Yaǵnıy “Gipertekst – quramdı payda etiwdiń jańa forması” [8]. Bul bir waqıttın ózinde gipersiltemeler arqalı tekst, audio hám vizual formalardıń payda bolıwına tásir etedi. Interaktivlik ushın keń imkanıyat jaratadı. Gipertekst siltemeleri basqa materiallar menen baylanıp, bir-birine tarmaqlanǵan jańalıqlardıń jańa semantikalıq konteksti hám temanın kristallanıw orayına aylanadı. Ol sistemalı tárizde birlestirilgen potentsial sheksiz tekstler toplanınan ibarat.

Búgingi kúnde joqarıda atap ótilgendey, giperteksttin pánleraralıq anıqlamaları bar. Mısalı: kompyuter terminologiyasında “... gipertekst – bul gipersiltemelerden paydalanıwdı belgilew tili” [9] Qısqaşa aytqanda, ol tekstler aralıq baylanıstı oqıw tiliniń kodı. Gipertekstli siltemelerdin barlıǵı da onlayn jurnalistika ushın xarakterli. Sol sebepli ayırım ilimpazlar gipertekstuallıqtı internet medianıń ózine tán qásiyetlerine baylanıstıradı. Gipertekstuallıq internet jurnalistikanıń eń áhmiyetli qásiyeti bolıp, ol joqarıda atap ótkenimizdey, gipersiltemeler járdemide informaciya aǵımın shólkemlestiriwge tiykarlanadı. “Gipersilteme – bul óz ishine alǵan teksttin (bir belgiden tolıq tekstke) grafikalıq usılda tańlanǵan bólegindegi maǵlıwmatın qálegen qatarına (ishki siltemeler) yaqı pútkilley basqa saytqa ótiw (sırtqı) siltemelerin óz ishine aladı” [10]. Onıń internet mediasında tiykarǵı fundamental tórt qásiyeti bar:

- veb-dizaynnıń texnikalıq elementı sıpatında;
- sayt maqsetin belgilewshı tiykarǵı qásiyet;
- informaciya bazası;
- mazmunnıń xarakteristikası.

Gipertekst bul anıq baylanıs kontekstin keńeyttiriwge imkan beriwshı uslap turıw elementi de esaplanadı. Ol oqıwshıǵa ne júz berip atırǵanlıǵın túsiniwge shárayat jaratıp berip, informaciya aǵımın basqarıwǵa járdem beredi. Sonday-aq, xabar toplanlarınń óz ara bir yaqı onnan kóp sızıqlı tárizde shólkemlestiriw usılı bolıp tabıladı. Al kórkem ádebiyatta bunday tekst “...ishki siltemelerge iye bolǵan kitap, yaǵnıy onıń bir bóleginen ekinshi bólimine jónelis” - dep qaraladı [11:15]. Bul kórkem shıǵarmada intertekst texnikasınıń óz ara baylanısın sáwlelendiriw sıpatında ushırasadı. Al, jurnalistikada gipertekst koncepciyası konceptual informaciya landshaftın ózǵerttiredi. Sonın menen birge, onıń dástúriy jazba baylanıstı ózǵerttiriwdegi áhmiyetin de atap ótiw kerek. “Kópshilik gipertekstti ǵalaba xabar qurallarınnıń áhmiyetli qásiyeti dep esaplaydı. Onıń ózine tánligi oraylastırıw hám ierarxivaniń ioqlıǵında” [12], - dep keltiredi R.K.Potapova. Gipertekst landshaftında barlıq obyektler bir qıvly áhmiyetke iye bolıp, paydalanıwshı ushın birdev dáreiede boladı. Demek, jurnalistikada gipertekst – semantikalıq sistema da bolıp, qandayda bir mazmundı ishki baylanıslar strukturası hám texnikalıq jaǵday, qurallardıń jıwındısı arqalı konnektlep, insanǵa semantikalıq baylanıslar kompoziciyasın ózlestiriw, óz ara birikken elementler arasındaǵı ótiwdi ámelge asırıw imkanıyatın beredi.

T.Nelsonnıń pikirinshe, “gipertekst informaciya sistemasın quraydı, maǵlıwmatlardı soraw boyınsha háreketke keltiredi” [13]. Izertlewshı onı maǵlıwmatlardı tarmaqlastırıwshı dep te aytadı. Bunda teksttin basqa tarmaq mánziliindegi tekstler menen úziksiz baylanıslılıǵı názerde tutılmaqta. Sonday-aq, Oksford sózliginde atama “... óz ara siltemeler arqalı bir tekstke baylanısqa tekst, audio hám video sıyaqlı basqa da maǵlıwmatlardı óz ishine qamtıp alǵan hújjetler toplamı” [14:25], - dep kórsetilgen. Yaǵnıy bul jerde bir neshe tekst bir-birine birigip, longrid formattaǵı maǵlıwmatlar bazasın quraytuǵanlıǵı atap ótilei. “Gipertekst – internettegi maǵlıwmatlardıń kópı teksti. Basqasha aytqanda, tiykarǵı konnektivlik qural. Baylanıs komponenti tarmaq kommunikativ ózgeshelikleri sinergiyasın belgileydi” [15:44]. Bunda tekst betleri ekrandı berilgen arnawlı buyırıq hám háreketler arqalı basqarıladı. Oǵan tiykarǵı tekstten basqa diagramma, súwret hám videolardı da qosıw imkanıyatı bar. Gipertekst “...aldın jaratılǵan tekstler arasındaǵı múnásibet hám baylanıslardı ulıwmalastırıw” [16] bolıp esaplanadı. Al, A.Sosnin teoriyasına muwapıq, “...ol tekstler aralıq labirint” [17]. Gipersilteme bolsa sol labirintke júziw ámeliyatı bolıp tabıladı. E.V.Zikovaniń pikirinshe, “...bul informaciyanıń basqa maǵlıwmatlardı birigiw procesi” [18:19]. Onda maǵlıwmatlar bir pútin ideyaǵa birigiw júz beredi. Bul bolsa materiallardı bir-birine baylanıstırıw xızmetin atqaradı. Usı transformaciyalıq hádiyse tekstleraralıq konnektivlikte ele de kúsheytip, materiallardın mazmunlıq sáykesligine qarap bir-birine birigiwın támiyinleydi. Nátiyjede oqıwshı maqalanı kompleks tárizde oqıp shıǵıp, keńirek tanısw imkanıyatına iye boladı. Usı orında giperteksttin mazmunlıq tutas, biraq forma, janr, strukturalıq, tillik, intertekstuallıq jaqtan bir-birinen parıqlanatuǵın tekstler aralıq baylanıs ekenligin de atap ótiw kerek. Bul auditoriyaǵa bir waqıttın ózinde tarmaqlanǵan kompleks materiallar menen tanısw yaqı tekstti originalda oqıw imkanıyatın jaratadı. Bul bizge giperteksttin tematikalıq bir pútinlik, al janr, til, stillik ózgeriske ushıraw hádiyesi ekenligin dáliylewimizge tiykar bola aladı. Sonday-aq, R.K.Potapova onı “sızıqlı bolmaǵan, tek ǵana bir neshe maǵlıwmatlardı jámlegen tekst túri” [19:576], dep atap ótedi. “Tekst quramın bir neshe avtorlar birgelikte islep, jazıw ámeliyatı” [20] degen pikirler de ushırasadı.

Ulıwmalastıp aytqanda, gipertekst eń dáslep internet jurnalistikanıń basqa GXQnan parıqlanatuǵın tiykarǵı úsh

qásiyetlerinen biri. Ol tek ǵana internetke tán bolıp, bir waqıttıń ózinde hám texnikalıq, hám dóretiwshilik hádiyse esaplanadı. Onı jurnalistlik kózqarastan mákán hám zaman keńisligindegi informaciyalardı óz ara birlestiriw ámeliyatı, birikken tekslerdiń tematikalıq bir pútinligin, al janrlıq, kompoziciyalıq, strukturalıq, til, stillik hár túrliǵı, yaǵnıy ráń báreńligin támiyinleytuǵın ámeliyat sıpatında bahalaymız. Sonday-aq, ol informaciyanıń basqa maǵlıwmatlar menen birigiw procesi, quramdı payda etiwdiń zamanagóy forması bolıp esaplanadı. Giperteksttiń

texnikalıq hádiyse statusınan dóretiwshilik waqıyaǵa aylanıwı jurnalistikadaǵı ózine tán ózgeshelikler misalında dáliyllendi. Onıń ierarxıyalı hám sızıqlılıq garmoniyası, giperteksttiń strukturalıq elementleri, sızıqlı emes teksler aralıq ótiw, mazmunlıq baylanıs, geterogenlik hám multimedia sıyaqlı differnciyaları ajratıp alındı. Sonıń menen birge, onıń multimediaǵa jol ashıwı da tastıyıqlandı. Gipertekst sebepli xabardaǵı faktlerdi tekseriw imkaniyatı payda boladı, yaǵnıy teksler aralıq faktchecking ámelge asırıladı. Avtorlar jámáatiniń payda bolıwına tiykar jaratadı.

Ádebiyatlar

1. Merriam Webster dictionary. UK// URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/hypertext>
2. Huesca R., Dervin B. Hypertext and Journalism: Audiences Respond to Competing News Narratives// <https://web.mit.edu/comm-forum/legacy/papers/huesca.html>
3. Cowart H. Hypertext, narrative and future of news writing// URL: <https://scholar.utc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1013&context=theses>
4. Petuxov S.V. Гипертекст: творчество без границ. 2010 // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/gipertekst-tvorchestvo-bez-granits-1>
5. URL: https://cs.brown.edu/memex/HT_87_Keynote_Address.html
6. Соколов Е. Г. Обуславливание. Контекст(уальность) – Интертекст(уальность) – Гипертекст(уальность) // Метафизические исследования. Вып. 14. - СПб.: 2000. - С. 134-148.
7. Визель М. Поздние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста // <http://www.litera.ru/slova/viesel/viesel.html>
8. Usı dárek. Визель М. Поздние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста // <http://www.litera.ru/slova/viesel/viesel.html>
9. Журналистика билим беріу бағдарламалары модельдери. Халықаралық Журналистика форумы материаллары жыйнағы. // Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. – Алматы: 2018. 51-б.
10. Колпакова Г.В. Текст и гипертекст. // Филологические науки. 2016.
11. Герасимович А. Истории разумного компьютера: Internet. Герасимович // Переходный возраст, № 17 (45). -М.: 1997. - С. 76-82.
12. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика. – М.: 2022. Гл. V, Гипертекст в помощь лингвисту. URL: <https://gigabaza.ru/download/99784.html>
13. Complex information processing hypertext. URL: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/800197.806036>
14. Оксфорд тиллер хэм атамалар сөзлігі. Оксфорд университети. Пресс, 2023.
15. Oppenheim M. Multimedia, Interactivity and Hypertext in Online News: Effect on News Processing and Objective and Subjective Knowledge. – Belgium: "Lines", 2009. – P. 44.
16. Дедова, О.В. Лингвосомиотический анализ электронного гипертекста (на материале русскоязычного Интернета) [Текст] / О.В.Дедова: автореферат дис. ... докт. филол. наук. -М.: 2006. -С. 48
17. Соснин А.В. Аллюзивный процесс при прочтении гипертекста / А. В. Соснин // Теория и практика лингвистического описания разговорной речи: сб. материалов Междунар. науч. конф. «Скребневские чтения» (16–17 апр. 2014 г.). -Нижний Новгород: НГЛУ, 2014. -С. 181–190.
18. Зыкова Е.В. Организация гипертекста в сети Интернет (на материале англоязычных сайтов) [Текст] / Е.В.Зыкова: автореферат дис. ... канд. филол. наук. – СПб.: 2006. -С. 19.
19. Потапова Р.К. Новые информационные технологии и лингвистика [Текст] / Р.К.Потапова: Учебное пособие. – М.: МГЛУ, 2002. – С. 576.
20. URL: <https://hmong.ru/wiki/Hypertext>

REZYUME. Maqolada internet jurnalistikaning boshqa OAVdan farqlanadigan uchta xususiyatlaridan biri hisoblangan gipermatnning ijodiy genezisi, tabiati, ilmiy nazariyasi xorijiy va milliy tadqiqotlarda keltirilgan tezislar bilan isbotlangan. Gipermatn bir vaqtning o'zida ham texnik, ham ijodiy hodisa bo'lib, u makon va zamon masofasidagi matnlarni o'zaro birlashtiradi. U maqolalarni kengaytirish xususiyatiga ega.

РЕЗЮМЕ. В статье творческий Генезис, природа, научная теория гипертекста, считающаяся одной из трех отличительных черт интернет-журналистики от других СМИ, доказана тезисами, представленными в зарубежных и национальных исследованиях. Гипертекст-это одновременно и техническое, и творческое явление, объединяющее тексты на расстоянии пространства и времени. Гипертекст имеет функцию расширения статей.

SUMMARY. In the article, the creative genesis, nature, scientific theory of hypertext, which is considered one of the three characteristics of internet journalism that can be distinguished from other media, is proven by the theses presented in foreign and national studies. Hypertext is both a technical and creative phenomenon at the same time, which interweaves texts within the distance of space and time. It features article expansion.

QARAQALPAQ HÁM INGLIS TILLERINDEGI ATLIQTÍŇ SEPLIK KATEGORIYASINÍN SALÍSTIRMA LI ANALIZI

H.U.Bekbergenov – *tayanish doktorant*

Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti

Tayanich so'zlar: ot, kelishik, predlog, affiks, bosh kelishik, qaratqich kelishigi.

Ключевые слова: имя существительное, падеж, предлог, аффиксы, именительный, родительный падеж.

Key words: noun, case, preposition, affixes, nominative, genitive case.

Hár qanday tildegi sózler bir biri menen grammatikalıq qurallar arqalı baylanısıp mánili gáplerdi payda etedi. Seplik usı grammatikalıq qurallardıń biri bolıp tabıladı. Seplik tiykarınan atlıq, almasıq hám atlıqlasqan sózlerdiń basqa sózler menen sintaksislik baylanısıwı arqalı predmettiń predmetke hám is-háreketlerge bolǵan hár qıylı qatnasların bildiredi. Bunday qatnaslar sepliktiń arnawlı formaları arqalı ámelge asadı. Bul formalaradıń ayırımları atlıq yamasa atlıqlasqan sózler menen feyil sózlerdi óz-ara baylanıstırıp, belgili bir feyil sóz dizbegin dúzip kelse [1:15], qalǵanları atawish sózlerdi bir birine baylanıstırıp

atawısh sóz dizbegin dúziwge qatnasadı. Feyil sóz dizbegindegi seplikler tolıqlawıshlıq hám pısıqlawıshlıq qatnaslardı dúzse, al atawısh sóz dizbegindegi seplik formalar anıqlawıshlıq xızmetlerdi atqaradı. Seplik formaların seplik jalǵawları payda etedi. Olar óz gezeginde seplik formaları jıyıntıǵınan ibarat seplik paradigmasını keltirip shıǵaradı. Seplik jalǵawları ózi jalǵanǵan sózlerdiń negizgi leksikalıq mánilerin ózertip jibermeydi, sonlıqtan seplik kategoriyası sóz túrlendiriwshi yamasa sóz ózgertiwshi morfologiyalıq kategoriya dep esaplanadı.